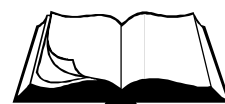

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 466

פסח שחל בשבת, ביעור מעשרות

ניסן תשפ"ב

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צ"א"י "דברי שיר" ב"ב

צליית זרוע וביצה

צריך לצלות הזרוע והביצה לפני שבת, ואם שכח אין שום אפשרות לצלותם בשבת, וישים זרוע או חתיכת בשר אחרת מבושלת.

הכנת חרוסת

חרוסת, אם טחון מבעוד יום ולא נתן את היין, יעשה בשינוי שיתן את היין בכלי ואח"כ ישים את החרוסת, ויערבב את החרוסת באצבעו ולא בכף, או יאחז הכלי וינענע. וכל זה מותר רק אם עושה בלילה רכה (עיי' שו"ע סי' שכ"א, רמ"א סעיף ט"ז).

הכנת מי מלח

יכין את מי המלח קודם שבת ולא יעשה בשבת כמבואר בשו"ע (סי' שכ"א ס"ב), ואם לא עשה קודם שבת ואין לו חומץ לטבול בהן יש לעשות מי מלח מעט (משנ"ב סי' תע"ג ס"ק כ"א).

אורח עכו"ם בליל הסדר

בכל יום טוב אסור להזמין עכו"ם או חילוני לאכול אצלו ביו"ט, שמא יבוא לבשל בשבילו, אבל כשחל בשבת מותר, שאין כאן חשש.

בעל הבית יזהר לכתחילה שאורחו הגוי לא יגע בשום בקבוק יין שעל השולחן, כדי שלא יאסר משום יין נסך, כל שכן שיזהר שלא ימזוג מהבקבוק. וכן המארח לא ימזוג יין לתוך הכוס שלו מהבקבוק שמזוג יין לאורחו, כי אם יש שיירי יין בתוך כוסו של האורח, הוא מתחבר ומצטרף ליין שבבקבוק על ידי קטפרס כמבואר בשו"ע (הל' יין נסך, קני"ב א'), והיין שבבקבוק נאסר.

בנוגע למצות – יזהר המארח שלא יתן לאורחו הגוי שיריים ממצת המצוה, מאחר שיש בזה משום ביזוי מצוה, וכן בכל שיורי מצוה אחרים שיש על השולחן (עיי' משנ"ב סי' קס"ז ס"ק צ"ז וב"שולחן שלמה" שם).

ועיי' בי"פ החיים" (שם ס"ק ק"מ) שהביא מעשה נורא מזקנו, בעל שו"ת "רב פעלים" שאמר לאחר שהאכיל מצה לשכנו עכו"ם שאפשר שיזקנו השנה נזק גדול, ורק בנס הצליח לברוח מפניו, עיי' שם.

הזמנת שכן שיבוא במעלית

שאלה: יהודי הגר בקומה שישית, ורוצה להזמין לליל הסדר שחל בשבת שכן חילוני הגר בקומה ה-13, ובוודאי ירד לביתו עם המעלית, האם מותר להזמין לליל הסדר?

תשובה: אם ידוע שיבוא במעלית אין להזמין (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שלום זכר בליל הסדר

שאלה: האם נוהגים לעשות שלום זכר בליל הסדר שחל בשבת?

תשובה: כמדומה שאין עושים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קריאת מגילה

קוראים מגילת "שיר השירים" ביום ראשון של פסח מכיון שהוא שבת, ובחול"ל קוראים ביו"ט אחרון.

הבדלה

במוצאי יו"ט ראשון, כיון שהוא גם מוצאי שבת אומרים "ויתן לך..." ומבדילין כרגיל בנר ובשמים וזמירות של מוצש"ק.

עירוב תבשילין בערב שביעי של פסח

מכיון דשביעי של פסח חל ביום שישי, צריך לעשות עירוב תבשילין לפני החג, בכדי להתיר להכין ביו"ט את צרכי השבת.

סעודת יו"ט בערב שבת

יש להיזהר להתחיל סעודת יו"ט קודם שעה עשירית מכיון שהוא ערב שבת. וכמו כן אלו שאוכלים סעודה שלישית מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנה הולך לו, וכמנהג הגר"א, יזהרו להתחיל קודם שעה עשירית.

תוספת שבת על יו"ט

ביו"ט שחל בערב שבת יש להקדים כמו בכל שבת ולעשות תוספת שבת על קדושת יו"ט, ונשאר בזה ב' קדושות, גם של יו"ט וגם שבת ("חזון איש" צ"ל ודלא כט"ז סי' תרס"ה שסבר שע"י קבלת שבת נפקעת קדושת יו"ט, עיי' "ארחות רבנו" ח"ב עמ' ק"ו).

בגדי יו"ט בשבת

הרבה נוהגים ללבוש בגדי יו"ט עד לאחר שבת, כדי שלא יהא זלוזל בכבוד שבת.

פסח שחל בשבת

שבת הגדול

במוצש"ק במעריב אומרים "ויהי נועם..." (משנ"ב סי' רצ"ה ס"ק ג'), פמ"ג, וכן נהגו אצל "חזון איש", "ארחות רבינו" ח"א עמ' קכ"ח, קונטרס "איגרתא חדא" מהגר"ש דבליצקי זצ"ל). וי"א שאין לאמרו ("לוח א"י", כיון שערב פסח אסור במלאכה משום קרבן פסח, אין כאן ששת ימי מעשה).

הזלאת נרות

כשחל יום ראשון של פסח בשבת מדליקין נרות לפני שקיעת החמה (ולא ככל יו"ט שיש נוהגים להדליק לאחר שחזורים מביהכ"ט), ומברכים "להדליק נר של שבת ושל יו"ט" (משנ"ב סי' רס"ג ס"ק כ"א).

קבלת שבת

בקבלת שבת נוהגים שלא לומר "לכו נרננה" ומתחילים מ"מזמור שיר ליום השבת", וכן אין אומרים פרק "במה מדליקין" (רמ"א סי' ר"ע סעיף ב').

ויכולו ומעין שבע

בערבית לאחר תפילת שמו"ע אומרים "ויכולו" בקול רם ואח"כ הלל, אבל אין אומרים ברכה מעין שבע (שו"ע סי' תפ"ז ס"א) מכיון שלא נתקן אלא משום מזיקין, ובפסח הוא ליל שימורים (משנ"ב שם).

שי"ץ שטעה והתחיל ברכה מעין ז', אם רק אמר "ברוך אתה", אם כבר המשך ואמר השם יאמר "למדני חוקיך", ואם אמר אלוקינו ימשך ויאמר "מלך העולם וכו'", לקרוא את ההלל, ואם כבר התחיל במשך ואמר "אלוקינו ואלוקי אבותינו", ימשיך כל ברכה מעין ז' ויחתום בסוף כרגיל, ויסמוך על הפוסקים שסברו שכן יברך ("דעת תורה" סי' תפ"ז, ועיי' שו"ת "רב פעלים" או"ח ח"ב סי' ל"ב ו"הל' שבת בשבת" ח"א עמ' שכ"ג).

"שלום עליכם" וברכת הבנים

יש נוהגים לומר "שלום עליכם" ו"אשת חיל" כמו בכל ליל שבת (עיי' "מטה אפרים" סי' תקפ"ג), וכן מברכים את ברכת הבנים כמו בכל ליל שבת ("דרכי יוסף צבי" עמ' קל"ז).

קידוש

בקידוש אומר "ויכולו" ומזכיר בתוך הברכה גם של שבת.

גם הנוהגים בכל ליל שבת לעמוד בשעת אמירת "ויכולו", בליל הסדר יושבים ("אליהו רבה", וכע"ז מבואר במשנ"ב סי' תע"ג סק"ד לענין ברכת קידוש והבדלה, ובסי' ת"פ סק"א לענין אמירת הלל).

אם שכח לומר "ויכולו" בכל שבת צריך לאמרו על הכוס באמצע הסעודה (משנ"ב סי' רע"א ס"ק מ"ה) אבל בזה שאסור להוסיף על הכוסות יאמר "ויכולו" בכוס השניה, או על הכוס באמצע הסעודה, שמתיר להוסיף על הכוסות. אבל לא יאמרו על הכוס באמצע ההגדה.

בעת אמירת הקידוש, אם הזכיר של שבת בלבד או של יו"ט בלבד צריך לחזור ולקדש (שו"ע סי' תפ"ז סעיף ב'). אם הזכיר את שבת ויו"ט באמצע הברכה וסיים בשבת בלבד ("מקדש השבת"), אין לחזור על הברכה (משנ"ב ס"ק ז'). הזכיר שבת ויו"ט באמצע הברכה וסיים ביו"ט בלבד, י"א שלא יחזור ("שו"ע הרב" סעיף ג'), וי"א שצריך לחזור על הברכה ("מטה אפרים" סי' תקפ"ב סעיף כ'), ו"ביאור הלכה" סי' תפ"ז סוד"ה מקדש נשאר בצ"ע, וספק ברכות להקל (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל).

הגדה לאור הנר

מותר לקרוא את ההגדה מספר לאור הנר אף שהוא ביחיד ולא חיישינן שמא יטה שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת (שו"ע סי' ער"ה סעיף ט'), ואפילו הוא עם הארץ שלא למד כלל יש להקל שלא יבטל מצות הגדה שהוא דאורייתא (משנ"ב ס"ק י"ז), וכן לגבי הפיטום שלאחר ההגדה אף הם שגורים בפיו הכל ומותר לקרוא לאור הנר ("חוט שני" סי' פ"ד ס"ק ז'). והיינו "אחד מי יודע" ו"חד גדיא" השגורים בפיו כל, אבל "ויהי בחצי הלילה" ו"ואמרתם זבח פסח" אינם שגורים בפיו כל, ולכן אלו שיש להם שיעור שבת לחשמל יש לכוון שלא יכבה לפני סוף ההגדה. ולפי משי"כ במשנ"ב (סי' ער"ה ס"ק ד') בנרות שלנו מותר לקרוא משום דלא שייך בהם שמא יטה, עיי' שם.

נא לשמור על קדושת הגיליון

בישול קטניות בשביעי של פסח

אלו שמקפידים לא לאכול קטניות או שרויה בפסח, יש נדון אם מותר לבשל בשביעי של פסח לצורך שבת, דשמה עירוב התבשילין מתיר רק דברים שמותר לאכול ביו"ט, ורוב הפוסקים מתירים לבשל קטניות או שרויה גם ביו"ט זה, כיון שהרבה אוכלים, נמצא שראויה לאחרים ("חזון איש" סי' מ"ט ט"ז) ומה"ט מותר לבשל קטניות לצורך "שלום זכר" וכד'. ויש להזהר שלא לטעום ממאכלים אלו קודם צאת החג.

חמץ וקטניות בשבת אסרו חג

לפי רוב הפוסקים מותר לבני ארץ ישראל לאכול חמץ בשבת רק אין לנו אפשרות לכך, ולכן נוהגים להמשיך לאכול מצות ומאכלי פסח עד מוצאי שבת, ואם גוי יביא מאכלי חמץ משלו באמצע השבת מותר ליהודי לאכול.

אלו שמקפידים כל הפסח לא לאכול קטניות או מצה שרויה יכולים לאכלם בשבת זו, מכיון שאין זה חג הפסח אלא שבת רגילה. ובכל זאת אלו שמקפידים על כך לא יבשלו מאכלים אלו בכלי פסח שלהם, כיון שיש מקפידים גם על הבליעות, ולא יוכלו לבשל באותם כלים אוכל לצורך שביעי של פסח, לכן יש לייחד להם כלים מיוחדים.

קידוש ליל שבת (אסרו חג)

בן חו"ל שעושה קידוש ביו"ט שני שחל בשבת ויכל להוציא בן א"י בקידוש, ויכוון לצאת רק בחלק של שבת ("ברכי יוסף" או"ח סי' רע"ג סוף אות א' בשם ספר "לקט הקמח", "שבט הלוי" ח"ז סי' ס"ו, ספר "יו"ט שני כהלכתו" פ"ח ס"ק כ"ט בשם ה"אגרות משה" והגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובספר "שלמי תודה" ה"ל יו"ט סי' י"ח בשם הגר"י קרליץ זצ"ל). (וכע"ז מי שמברך "על המחיה" ו"על הגפן" יכול להוציא מי שמחויב רק ב"על המחיה").

ואין לומר שכן חו"ל יקדש בשקט על הכוס שביד בעה"ב, שהרי שתיית בעה"ב לא תעזור לו, וא"כ זה מהני רק אם יש מספיק לשתות רוב רביעית לכל אחד מהם (ע"י שו"ת "רב פעלים" ח"ב תשי"א, ובי"ש"ת רע"א" מה"ת תשי"ז, ובי"ש"ת תשובה" סי' רצ"ו ס"ק ג').

בן חו"ל בקריאה של א"י

בשחרית בשבת בן חו"ל יכול לעלות לתורה לקריאת פרשת שמיני אף דלדידה יו"ט אחרון של פסח הוא ("לוח א"י").

"אב הרחמים" באסרו חג

בשבת שהוא אסרו חג אין אומרים "אב הרחמים" ("לוח א"י" אע"פ שבשאר ימי ספירת העומר אומרים אפילו בשבת מברכין ובימים שאחרי ר"ח סיון), אבל בחו"ל שהוא יו"ט אומרים "אב הרחמים" מפני שמוזכרים בו נשמות.

הבדלה במוצאי שבת (מוצאי יו"ט שני)

במוצש"ק יכול בן חו"ל לצאת ידי"ח הבדלה על ידי בן א"י, ואפילו אם לא כיוון הבן א"י להוציא ידי"ח הבדלה המוטלת עליו מחמת יו"ט שני (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל, ובעל "קהילות יעקב" זצ"ל).

קריאת שמיני שמונה פעמים

כשחל שמיני של פסח בשבת, קוראים פרשת שמיני שמונה פעמים בחו"ל:

- א. מנחה שבת הגדול. ב. יום שני. ג. יום חמישי. ד. מנחה בשבת יו"ט ראשון. ה. מנחה בשבת שמיני של פסח. ו. יום שני. ז. יום חמישי. ח. שבת פ' שמיני. (בשנה מעוברת פ' אחרי מות שמונה פעמים).

יום טוב שני

בן חו"ל להזמין בן א"י ביו"ט שני

שאלה: האם מותר לבן חו"ל להזמין אורח בן א"י ביו"ט שני לבשל עבור בן א"י, וכן האם מותר לבן חו"ל להזמין אורח בן א"י ביו"ט שני, או שאסור משום גזירה שמא ירבה בשבילו?

תשובה: נחלקו הפוסקים האם מותר לבן חו"ל לבשל עבור בן א"י (ע"י "שערי תשובה" סי' תרצ"ו) ויותר מסתבר שמותר דהעיקר שהמבשל לצורך היום ולא דווקא לצורך קדושת היום, וראיה מזה שיש גזירת הכתוב "לכס" ולא לעכו"ם משמע שבבלי גזירת הכתוב היה מותר לבשל לעכו"ם אע"פ שאצלו אין קדושת היום.

ומ"מ גם לפוסקים שאסור לבשל לבן א"י בודאי מותר להזמין אורח בן א"י, כי רק דבר ששייך ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא אמרו חז"ל שלא להזמין גוי שמא ירבה בשבילו, ומשום לא פלוג אסור גם ביו"ט שני, אבל להזמין יהודי בן א"י ביו"ט ראשון אין מה לגזור שמא ירבה בשבילו, ולכן לא גזרו על יו"ט שני שהוא דרבנן (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

חיוב ביעור מעשרות

בשנה הרביעית והשביעית יש מצות ביעור מעשרות.

זמן הביעור י"א שהוא בערב יו"ט ראשון של פסח, וי"א שזמנו בערב יו"ט אחרון של פסח, ולכן מי שלא ביער בערב פסח או הגיע לידו פירות באמצע חוה"מ, יבער בערב שביעי של פסח (תלוי בגרסאות במשנה מעשר שני פ"ה מ"ו, ובגרסא דידן ורש"י סנהדרין י"א: ותוספות ר"ה ד' שהביעור ע"י ראשון ולדעת הרמב"ם ושו"ע יו"ד סי' של"א סעיף קמ"ד שביעור בערב יו"ט אחרון, וע"ע "חזון איש" דמאי סי' ב' ס"ק ב' וס"ק ז').

מהו הביעור? שלא ישאר ברשותו ממה שהפריש תרומה, תרומת מעשר, מעשר ראשון, מעשר שני, או מעשר עני, וכן להפריש המתנות מכל הטבל שנמצא ברשותו.

התרומה ותרומת מעשר שבידו חייב לשרוף, בין מה שכבר הופרש מקודם ובין מה שמפריש עכשיו.

וכל זה בודאי טבל, וכמש"כ הרמב"ם (מעשר שני פ"א ה"ל ח' י"ג) אבל בדמאי או כל דבר שיש לו הכשר טוב רק הוא מחמיר לחזור ולהפריש תרומת א"צ לבער.

במעשר ראשון ומעשר שני ינהג בנתינת המתנות כהלכתו, והמעשר שני ונטע רבעי שבידו יחלל על המטבעות שבידו כמו שנוהג בכל השנה.

כל המטבעות שיש עליהם קדושה שנמצאים בידו יש לאבד ע"י זריקה לים או בדרך אחרת כגון שבירה או שחיקת צורת המטבע. אף שרגיל להשאיר אצלו פרוטה חמורה ודאית כדי לאפשר אח"כ לחלל עליה גם מעשר שני שאינה שווה פרוטה, אסור בזמן הביעור להשאיר כל פרוטה, בשום מטבע. חייב לבער הכל.

מי שאין לו תרומות ומעשרות בבית, א"צ להשתדל שיהיו לו פירות טבל כדי שיוכל לקיים מצות ביעור ("חזון איש" דמאי סי' ב' ס"ק ז').

גם נשים חייבות בביעור מעשרות ("חזון איש" שם, וע"י "מנחת חינוך" מצ' תר"ז ס"ק י" שהניח בצ"ע אם נשים חייבות).

ביעור מעשרות נוהג בזמן הזה (רמב"ם ושו"ע סי' של"א סעיף ק"ל"ט).

וידוי מעשר אין נוהגים בזה"ז (ע"י רמב"ם שם שגם בזה"ז יש וידוי מעשרות, והראב"ד שם משיג שזה דוקא לפני הבית, וכ"כ ה"חינוך" מצ' תר"ז, וע"י שו"ע סי' של"א סעיף ק"מ שהביא דיני וידוי, וע"ע "שערי צדק" לבעל "חכמת אדם" פ' י"א ה"ל כ"ג שבזה"ז מפרשין בטומאה אינו יכול להתוודות "לא ביערתי ממנו בטמא", וע"י "חזון איש" סי' ב' ס"ק ו' דיש לסמוך על דעת הראב"ד ו"חינוך" שאין וידוי בזה"ז).

כדי לזכור מצות וידוי וחביב הדבר יש קוראים פרשת וידוי מעשרות ביו"ט שביעי של פסח בתורה שבכתב (פרשת כי תבוא) מן החומש דרך לימודו או במשניות (מעשר שני פ"ה מ"ו). ובירושלים יש נוהגים עפ"י ה"אדרת" זצ"ל לקרוא הפרשה ביום שביעי של פסח בשעת מנחה בספר התורה בלא ברכה.

עבר ולא ביער אין הפירות נאסרים, ועובר בכל יום שאינו מבערם ("חזון איש" סי' ב' ס"ק ז'), אבל חייב לבערם כשזכר.

יש לעורר שגם בחוץ לארץ מי שיש לו מטבעות שעליהם הוא מחלל מעשר שני מפירות הבאים מארץ ישראל, צריך לבער עכשיו את אותם המטבעות.

מותר לקנות לאחר הפסח מצרכים שהיו חייבים בביעור ולא קוים בהם ביעור שהרי לא נאסרו באכילה, וכנ"ל אלא שיש לעשרם מיד, ולאבד מיד את דמי מעשר שני ("חזון איש" שם, וע"י "מנחת חינוך" שם שהסתפקו שאולי כשעבר זמן הביעור אין כבר מצוה לבער).

זה מצוי בכל מיני שימורים, וכן שמן סויה שמופק כאן מגרעיני סויה, שמנהג בד"ץ ירושלים שלא מעשרים דלפי המנהג שמחמירים בזה (מהרש"ם יו"ד סי' קצ"ב, וכן מובא מה"חזון איש") וזה מעורב בכל מיני חלות ועוגיות וכדומה, ועוד הרבה מוצרים, א"כ מיד כשקונים יש לחלל ולאבד מיד.

אמנם כל זה אם יודעים שהוא משנה שחייבים בה במעשר שני, אבל מוצרים שיתכן שהם משנה שלישית או שישית היו ספק ספיקא ואין חייבים לבער.

חיוב ביעור מעשרות על יין המעורבב עם שמרים

שאלה: יין שעדיין מעורבב עם שמרים, האם חייב להפרידם כדי לעשות גמר מלאכה ולהפריש תרומת לפני זמן ביעור שהוא ערב פסח של שנה רביעית או שביעית?

תשובה: איתא ברמב"ם (ה"ל מעשר שני פרק י"א ה"ל י"ג) פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור אין מעכבים אותו להתוודות ואינו חייב לבערם. והטעם שעדיין לא מקרי קודש, והפסוק כתב (דברים כ"ו, י"ג): "בַּעֲרַתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת" ("דרך אמונה" שם ס"ק נ"א), ואפילו אח"כ כשיגמור מלאכתו אין חייב לבערם כיון שבשעת הביעור לא היה חייב דא"כ ה"ל לסיים אין חייב לבערם עד שיגמור מלאכתם ("דרך אמונה" שם ס"ק נ"ב).

והנה גמר מלאכה של יין הוא משיניחו בחביות וישלה הזגין והחרצנין מעל פי החבית, אבל כשהוא בתוך החבית כל זמן שלא שלה החרצנין והזגים מעליהם, שותה עראי (רמב"ם ה"ל מעשר שני פרק ג' ה"ל י"ד, "דרך אמונה" שם ס"ק ק"ל).

ולפ"ז כיון שהוא עדיין מעורבב עם החרצנין ועדיין לא נעשה גמר מלאכה, ואין עליו חיוב תרומת, אין שום חיוב ביעור עליו כלל, ואפילו לאחר פסח כשיגמור עשיית היין לא חייב לבער.

פרוטה חמורה חדשה

לאחר פסח קשה מאוד למצוא מיד פרוטה חמורה, כיון שכבר ביערו הכל, ולכן מי שעשה יין ביתו ויש לו עדיין ענבים מעורבבים עם היין, ולא הגיע גמר מלאכה רק לאחר הפסח כשמפריד היין מן הענבים, אם הענבים הם משנה רביעית או חמישית, חיובם הוא מעשר שני, ויכול לעשות מזה פרוטה חמורה שהוא ודאי חיוב.